

~~К. 5817.~~
П173828
1929 г. Кн. 10-11
Зубовых.

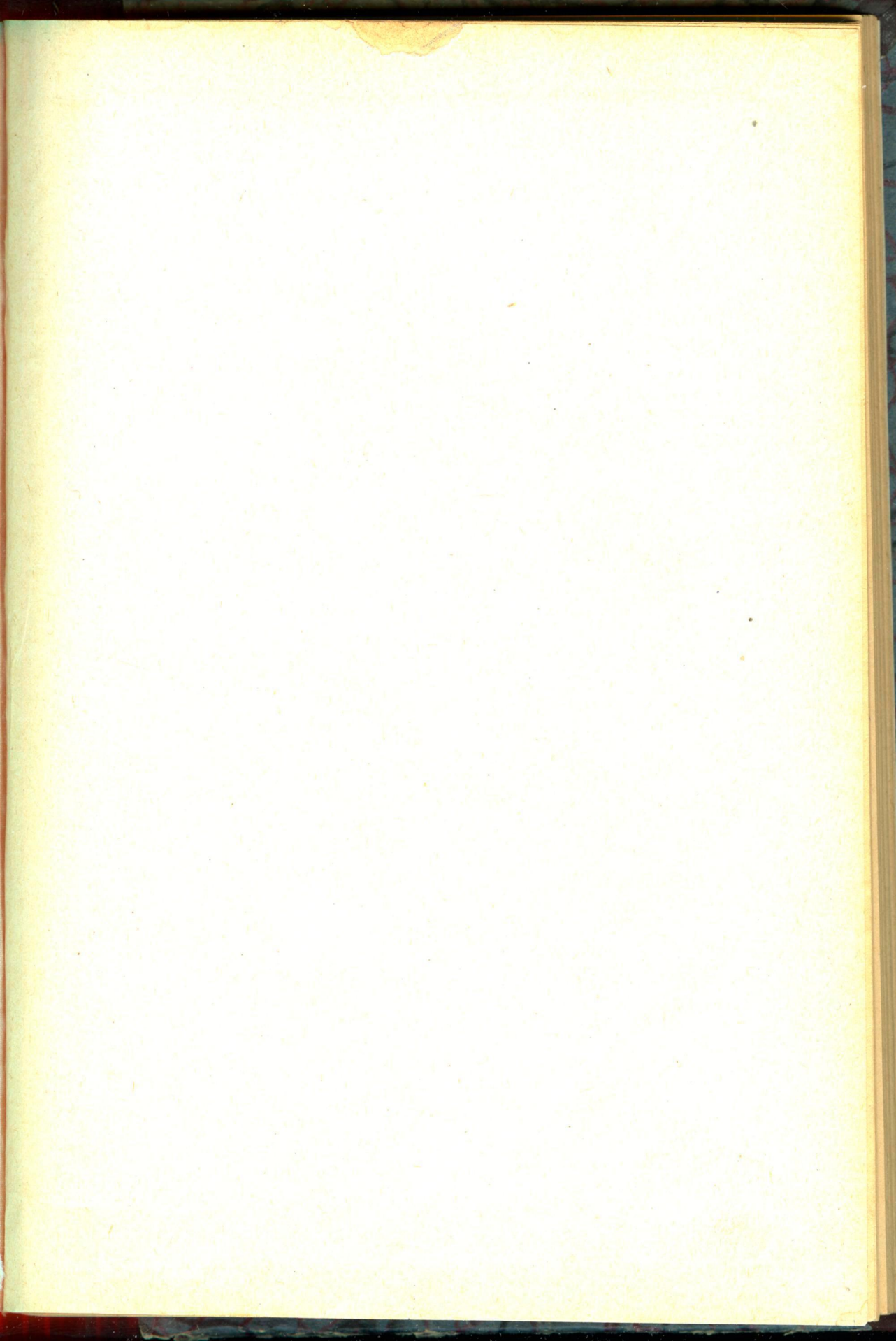
V.N. Karazin Kharkiv National University

00677054

5

к.5817

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ І ЛІ-
ТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 10—11

(79-80)

1934

~~168~~

1929
24/9

211301

ЦЕНТРАЛЬНА НАЦІОНАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА ЗНУ
№ 173828

ЦЕНТРАЛЬНА
НАУКОВО-ДОСЛІД.
БІБЛІОТЕКА

ЖОВТЕНЬ — ЛИСТОПАД

1929

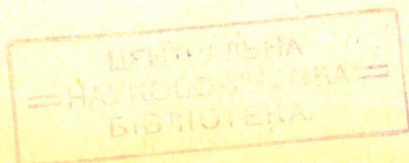
59

Бібліографічний опис цього
видаання змiщено в „Лiтописi
Укр. Друку“, „Картковому ре-
пертуарi“ та iнших покажчикax
Української Книжкової Палати

ЗМІСТ

	Стор.
І. Багрянний—З книги „В поті чола“	5
К. Сеник—Зустріч	8
В. Сніжний—Гірська фотогенія	22
О. Демчук—Ювілей	23
С. Голованівський—Шостий	50
М. Козоріс—Чорногора говорить	52
І. Гаденко—Наказ	71
П. Нечай—Мухи	72
В. Стамбулов.—Від Сходу до Заходу	86
 Проф. М. Лозинський—Зв'язки М. Коцюбинського з Галичиною .	96
Б. Шевелів—„Fata Morgana“ М. Коцюбинського та самосуд селян с. Вихвостова року 1905	99
М. Могилянський—Спогади про М. Коцюбинського	110
М. Степняк—Володимир Кобилянський	118
 Проф. О. Гладстерн—Імперіялістичні держави та Схід у війні 1914—1918 р.	124
М. Пивовар—Влада атома	140
П. Подольський—Ашнінівська експедиція в Абесінію 1888 р. . . .	144
 Кутуй—Театр, музика та драматургія Татарстану	158
Є. Холостенко—В. Н. Пальмів	161
 Хроніка	165
 Бібліографія	178

ІВАН БАГРЯНИЙ

З КНИГИ „В ПОТІ ЧОЛА“

Моєму батькові — ветеранові
цегли і вапни.

I

Премудрий Ра — Єгипту божество,
Як в африканській спаленій пустелі,
В ультрамариновій, аж з синя - сизій стелі
З зеніту звис розпеченим еством.
Що бачить він - обкрадений чабан?
Чого націлився, немов орел на птаху?
Може побачив древнього феллаха?
Може засипаний пісками караван?..
О, ні,— в півдні старий премудрий Ра
Щодня, забрівши в синь ту неозорну,
І із землі зробивши лазню... горно,
На цятку, на маленьку позира...
... На риштованні,
в вапні і піску,
З цеглинок кладучи дванадцяту пілястру,
Тридцяту тисячу беручи по вершку,
Там, вигинаючи „Ліщиноньку“ струнку,
Комахи жмуряться на предка Зороастра.

Марудні скептики. І скільки не печи:
Лише співають, цеглу кладучи.

II

Рука, як ріпа,— чорна і шорстка...
Лице солоним поливом залите,
Перемережане, поїдене, порите —
Лице
в найстаршого робітника.

Цигарка на губі і жил вузли на скронях...
Аж скаче щибень... Над залізняком,
Як келепом, правує молотком
і витирає піт вершком долоні.
Цеглинка к цеглі...
Тисяча к другій...
Дзвенить,
Шипить,
Скрегоче,
Дзвонить знову,—

Аж, наче, кубики лаштуються самі...
І виростає велетень німий,
Як сфінкс задуманий, чіткий і загадковий.

Простяг пілястри... Рій стрімких колон
Наставив в небо... В шумі стан спружинив
І вищирився мілійоном тон
Рудої цегли...
Чим не Вавилон?!

Колючий, як іжак, і ладний, як машина.

У кожній лінії проглядає душа,
Чуття і мисль...
Деталь то ж епопея...
Коли б отак поети у віршах,
Коли б хоч трішки у своїх віршах
Того вогню й майстерности тієї!..

В вузлах рука і чорна і шорстка;
І піт шорсткий склепить, мурує очі...
Сердечний стукіт — стукіт молотка,
А лица ніби тесані з кілка:—
Нічого не пече,
не мучить і не смочче.

Тікає час; що день, то далі в ход,
Що мить, то ближче до якоїсь цілі.
Якої?
Гей, верстай там! Примодлуй! розводь!
Тягни - и!!!

Й зовсім байдуже, що до тіла
Прилипло рам'я...
... Далі! далі вход!..

III

На риштованні
в вапні і піску,
З цеглинок кладучи стонадцять п'ять п'ять,
Двохсоту тисячу беручи по вершку,
Там, вигинаючи „Ліщиноньку“ струнку,
Комахи жмуряться на предка Зороастра.

IV

В роздумі вечір зорю протрубив...
На риштовання злізли сиві тіні
І в ніжнім, в золотому павутинні
Забився птах...
І молоток одбив,
Одстукав шабаш малиновим дзвоном...
Затихли скреготи, струснулись фартухи,
Опорки від рудавої трухи
Геть розвантажились
І вшух весь шум з розгону...

Пекло їх сонце і періщив гряд,
Тріпав норд - ост,
Сліпили хмари пилу...

І не зломивши комахину силу —
Премудрий Ра за мур містичних гряд
Склонив чоло.
Прочах і жар спроквола...
Тоді,
Обтерши фартухом незграбні клешні - руки,
В маруднім одягу, з лицем, як у марюки,
По шабашу
Не з л о м н і злязять долу.

І знизу глянувши на діло рук своїх,
Десь ту чи ту навівши корективу,
і не дивуючись на витворене диво,
не знавши гордості, рушають...

Слід по їх

Розквітнув піснею... Гайнули згуки низом,
Ген - ген до обрію...
І вже аж на мосту,
Урвавши пісню посередині просту,
Зняли розмову про фактуру й про карнизи.
... Рожева сутінь... Сміх... і дотепи, й резони...
А з - за лісів, з - за золотої зони,
Ступає ніч...

К. СЕНИК

ЗУСТРІЧ

Потяг уже мав рушати. В останню хвилину до вагону ввійшла жінка. В неї було одверте симпатичне лице і міцно стиснуті вуста. В руках вона тримала невеличкий пакунок і книжку. На темнім капелюшку, з під якого їй пасмами вибивалося золотаве волосся, в неї переливалися і тремтіли крапельки води талого снігу, а в великих очах стояв сум чи втома.

По кутках вагону шугала півтьма.

Жінка кинула бистрим поглядом по полицях, далі по пасажирах, пильно оглядаючи людей, з якими їй доведеться їхати разом кілька довгих нудних годин у потязі. Але не спинивши ні на кому надовше очей, немов би не завваживши ні однієї яскравішої плями в цім гурті своїх супутників, знявши капелюх і пальто, вона сіла скромно в куток біля вікна, розгорнула книжку і занурилася в читання. Проте, їй швидко довелося облишити це: потяг мчав і коливання кволого світла гойдалося у вічню; від цього розпливалися, рябіли літери і читати було боляче. Жінка одклала набік книжку, ще раз сковзнула поглядом по сусідах, але на цей раз уже байдуже, мов знехочу, ніби просто через те, що не знала, куди їй діти очі, наче вже й не сподівалася стрінути тут інший, крім сірого, тон.

І в унісон цьому її почуттю сусіда навпроти позіхнув нудотно і скучно.

— Не люблю їздити, — сказав він уголос, ні до кого не звертаючись, але немов би на своє виправдання. І ніхто йому не відповів. Лиш золотоволоса жінка, переклавши книжку з колін на столик, живо зирнула на сусіду, зрадівши, що врешті порушено цю тягучу мовчанку. Але, завваживши байдужий, втоплений в темряву за вікном, погляд сусіди, посунулася ближче до столика і в очах у неї, так само раптово, як і спалахнув, згас вогник живої цікавості, яка засвітилася була в них хвилю тому.

Вигідніш умостившись, одкинувшись далеко в тінь, щоб захистити очі від мерехтіння свічок, золотоволоса, здавалося, задрімала, чи, може, стуливши міцно вії, щоб не бачити непривітності вагону з його байдужими і чужими один одному людьми, загадалася про щось там своє, легеньке і ясне. Думки її швидко пішли врозтіч, загубили стрункий лад, попливши хаотично, набули химерних дивовижних форм і змісту. Але в цій безладності їхній було щось, що пасувало до одноманітного гуркоту коліс вагонів.

Сон, діткнувшись легенько тремтливих повік, замкнув очі.

Сусіда навпроти одвів погляд од вікна і очі його, пусті і байдужі, машинально спинилися на книжці, що її положила на столик кілька хвилин тому його золотоволоса візаві. І враз обличчя його ожило і рука мимохіть простяглася була до книжки, та він стримав цей свій мимовільний рух і тільки очі на якийсь момент ще затрималися на книжці, перечитуючи назву і автора її, виведені на обкладинці. Далі він зирнув на жінку навпроти, хотів щось запитати в неї, чи може сказати що, але завваживши, що вона дрімає, тихо одвів від книжки руку. Він не сказав нічого, тільки ще раз перевів очі з неї на книжку і лагідно всміхнувся, осяяний якимсь

внутрішнім світлом. Одну хвилику він повагався, чи не взяти йому ту книжку самому без дозволу і, перегорнувши кілька знайомих сторінок, тихо покласти її назад. Але він стримав і цей свій рух, одкинувся на спинку полиці, вгамувався, сидів непорушно й тихо, знов пірнувши в дрімливу темряву вагону, намагаючись і собі заснути. Треба було якось скоротити ці марудні години подорожування в потязі, та сну йому не було. Очі його від часу до часу розплющувалися, мимохіть спиналися на жінці, перебігали на книжку і знов на жінку.

Вагон тихо гойдався, кволе світло жовтавими плямами розпливалося по обличчях, монотонно стукали колеса. Він і не зчувся, як задрімав, і його огорнув солодкий сон. Проте, на одній з станцій, відчувши, що потяг стоїть, він прокинувся, здивувавшись з свого сну. Він прокинувся і зрадів: сусіда навпроти вже не спала. Вона сиділа, згорнувши на колінах руки, і задумано дивилася просто поперед себе.

Тоді ж він мимохіть завважив, що в неї були хороші сумні очі і високе чоло, оповите короною м'якого пишного і ясного, мов льон, золотавого волосся. Ця жінка ніби нагадувала йому когось давно знаного в житті, когось давно забутого. Через те він глянув на неї пильно ще раз, але не міг пригадати, де стрівався з нею і коли, та чи й стрівався? Ні, він зовсім не знає її, але дуже симпатичне лице її і скромна постава імпонували йому, когось нагадували. Тому видалася ніби десь стріваною. А втім, може й бачив її коли, хіба мало схрещується людських стежок у житті? Можливо, він знав іншу таку, як ця,—ясноголову й милу.

Потяг стояв. У вагоні було душно. Закортіло на хвилику на чисте повітря. Він попросив сусіду подивитися за речами й вийшов на перон. М'який мороз і густий сніг, що спадав тихо й легко лапатими й пухкими пластівцями, заповирав очі, а втім, відсвіжив його. З насолодою вбирив він у груди холодне повітря і, підставляючи обличчя мокрому снігові, легкою ходою безжурної, трохи замріяної людини ходив по пероні. І раптом, не знати й чого, з снігової, що слалася перед ним, пелени, впливли задумані очі золотоволосої жінки, її лагідне обличчя і усмішка, якою вона обдарувала його на знак згоди постерегти речі. Він тріпнув головою, струшуючи з кучерів сніг тим рухом, мов відганяючи від себе щось, що заважало його бездумному веселому настроєві, і, швидко скочивши на приступці, зайшов до вагону. Вдарило два дзвоники. Потяг рушив. Бадьорий, розворушений свіжістю білої ночі, він вернувся мерщій до свого купе.

Сніг геть чисто його обліпив, він танув і обертався на блискучі крапельки води, які падали додолу, обтрушувані його м'якими зручними рухами. Скинувши пальто, він повісив його поруч себе, а роздягаючись і вмощуючись, весь час весело перекидався словами з своєю сусідою. Радісний, розбурканий тон його розворушив від задуми і її. Вона радо й охоче озивалася на цю легку, обернену до неї розмову.

— Сніг лягає мов та вата і морозу майже нема, трохи мокро, правда,—піднесено й захоплено говорив він.

— На дальшій станції вийдіть і подивіться,—ніч дивна. Здається, що цілий світ заповирав снігом, що він увесь вслався білими, пухкими килимами...

Він не вгавав і був, очевидно, в добрім гуморі. Цей чоловік належав до людей, які органічно не зносять того нудотного і сонного оточення, що таке звичайне в вагоні. Оцю нудоту він властиво і намагався розігнати, в усякім разі не хотів піддаватися їй, не хотів помічати її.

— Неодмінно вийдіть хоч на хвилику,—радив він жінку.—А вже за речами, на цей раз, я подивлюся.

Жінка всміхнулася і приязно й весело відповіла:

— Щось неохота виходити мені. Дуже вже мокрий цей сніг. Щождо речей, то за них я найменше турбуюсь,— їх у мене й зовсім нема, їду так, як бачите, з оцим от пакуночком.— І осміхнулася ясно.

— Ви кудись, певно, недалеко їдете, що так без нічого? — запитав у неї сусіда, щоб якось почати довшу розмову.

— Воно й не близько, та й недалеко...

Жінка, здавалося, навмисне не хотіла давати про себе прямої відповіді, оминувши його питання.

— Я взагалі не люблю брати з собою в дорогу речі,— додала вона по хвилі, мов тим самим перепрошуючися за свою захованість. Розмова знов урвалася.

— Можна глянути на вашу книжку? — Аж тепер поспитався в неї сусіда і, не чекаючи дозволу, вже взяв її в руки, перегортаючи сторінки книжки. Перегорнувши їх одну - дві, він осміхнувся, поклав книжку на бік, глянув приязно на сусіду.

— Читали?

— Читала — відповіла та коротко. Але сусіда, очевидно, хотів говорити докладніше про річ, яку він щойно тримав у руках.

— І я читав,— казав він, щоб зав'язати розмову і перейти безпосередньо до того, що його цікавило. А помовчавши хвилю, він звернувся раптом до неї.

— А вам подобається ця так тепло змальована від автора жінка? — питався він знов, узявши книжку в руки.

— Як вам сказати,— почала вона, збираючи думки, які вже шугали геть десь поза цією розмовою,— ще кілька років тому ця жінка могла б приємно здивувати чимсь новим, на нашім жіночім обрії досі не знаним, а тепер, тепер... він не такий вже й новий, цей тип, докінчила вона свою думку.

— А я читав і дивувався,— заговорив сусіда, якому очевидно більше хотілося розмовляти самому, ніж слухати її.— Мене вразила ця жінка, правда, я вважав її за витвір чистісінької фантазії. Це мене навіть гнівило. Вона показала мені неймовірною, вигаданою. Та раз у житті я зустрів жінку, яка здалася мені навіть кращою, ніж ця, бо я бачив її і вона справді існувала. Аж тоді я поїв віри, що такі от, як у нього — хитнув сусіда головою на книжку, під „у нього“ розуміючи, очевидно, автора,— справді стріваються, і тепер, це ви справедливо завважили, може й часто, а тоді це було ще нове щось...

Сусіда перепинила його.

— Ви сказали „у нього“, адже твір цей писала жінка і треба говорити „в неї“. От вам ще одна несподіванка й приємність — осміхнулася вона трішки лукаво й весело.

— А ви не знали? — додала вона вже поважніш.

— Правду сказати, не знав,— просто признався він,— але тепер думаю, що може тому авторові так і пощастило з цією книжкою. Хоч це більш від таланту, ніж від статі,— додав він так, мов би хотів тим самим чимсь зачепити свою сусіду, відбити лукавство, приховане в її легенькім усміхові.

— Та то так,— відповіла вона, обійшовши його трішки їдкий тон, і в голосі її вже вчувалася байдужість і відповідала вона тільки для того, аби щось сказати, не надаючи жодної ваги цій розмові.

Але сусіда знов зняв розмову.

— І знаєте, як стрінулася мені вона? — заохочуючи її слухати себе, заговорив він.— Це було ще майже дівча.— І в тоні, яким він говорив,

проступило неприховане бажання поділитися з сусідою тим своїм колишнім життєвим враженням.

Жінка живо зирнула на цього балакучого сусіду свого, але нічого не сказала, тільки в очах її засвітилася цікавість і вона питаючи глянула на співбесідника. Йй, очевидно, не хотілося розпитуванням, чи може перебільшеною увагою сполохати хід його думок і вона мовчки чекала на те, що говоритиме далі він. Та її хвального погляду було досить, щоб підохотити цього чоловіка розповісти те, що за асоціацією пригадалося йому тепер і про що з доброї волі він сам хотів розповідати їй.

— Якщо вам не набридне слухати,— сказав сусіда,— то я охоче розповім вам про цю мою зустріч.— Він глянув питаючи на жінку, мов боявся, що вона поставиться до цього надто байдуже, а це б розхолодило і його, він не зміг би тоді розповідати так щиро і тепло, а може й розмовляти з нею і йому довелося б знову сидіти й дрімати в своїм кутку. Досі йому про це просто не було нагоди комусь розповісти, та й нікому було властиво. А ось цій, незнайомій, але такій симпатичній йому жінці з сумними очима, які він завважив, скоро тільки вона зайшла до вагону, він би розповів охоче. Може зробити це хотілося саме через те, що він її не знав, бачив уперше, а розповівши, очевидно, вже ніколи не стрінеться в життю, що здебільшого і буває з цими знайомствами в дорозі. Отож, його ніщо не в'язало, не зобов'язувало в цій зустрічі. Крім того, вона була така проста, може трохи застрога, що мимохіть викликала на цю одвертість і теплий тон.

— Розкажіть,— коротко і просто попросила вона його, вигідніше вмошуючись і вже готова слухати.

— ... За горами, за долами, за широкими морями,— жартівливо, мов казку оповідаючи, почав він,— було собі місто, в якому я жив...— А далі природнішим і серйознішим голосом, натрапивши на той тон, якого він шукав напочатку, повідав далі. Але раптом він на хвилинку вмовк, глянув допитливо на жінку і несподівано сам урвав нитку свого оповідання.

— Я надто далеко завів і це не цікаво вам, краще я почну з своєї першої зустрічі з нею,— сказав він,— чи, сказати б, з того моменту, коли я побачив її вперше. А треба вам сказати, що бачив її я взагалі мало, двічі за весь час та й було це давно, кілька довгих років тому. Через те, коли правду казати, то я більше не знаю її, аніж знаю. Але все ж вертаюся до моєї першої зустрічі з нею. Пам'ятаю, було це на провесні, першого року революції. В нас тоді, як і скрізь за тих часів, щодня відбувалися збори, маніфестації і мітинги. Всі шкільні приміщення, театри, а найбільше майдани завжди забивали юрми народу. Скрізь стояли трибуни, абияк, наспіх збиті, з них виголошувало всілякі промови і заклики. Навколо все кипіло до того, що вже паморочилося в голові від усієї цієї людської метушні і колотнечі.

Раз якось, так уже надвечір, я повертався з роботи додому. День, пригадую, мов учора це було, випав навдивовижу ясний, погожий, і кортіло втекти кудись за місто, в степи, щоб повно відчувати цю весну, щоб відпочити, бо тут, у місті, люди заступили її і сонце, і тільки мітинги й мітинги і колотнеча безнастанна. Тому, наткнувшись на мітинг, я з досади вже хотів був оминати цей забитий розбурханою, різноманітною юрбою, майдан. Я майже вже оминув його, обійшовши натовп стороною. Але мене змусили спинитися нотки низького, грудного, жіночого голосу, які долинули до мене із сторони мітинга. Очевидно, там промовляла жінка. Тоді це була ще новина, надто в нашій закутку. Я говорив уже вам, що жив я тоді в однім невеличкім провінційяльнім місті.

Мене це зацікавило. Я повернув назад, навіть протовпився ближче до трибуни, щоб послухати й побачити ту, що промовляла. Я протиснувся майже наперед і став зачарований: на тлі вже оповитого вечірньою лагідністю неба м'ярко вимальовувалася тонка жіноча постать промовця. Це була зовсім молода дівчина, майже дівча, принаймні, мені здалося. Політика мене не цікавила тоді та й тепер. Тепер, правда, хоч - не - хоч, а зазирнеш і в газету і до книжки, — становище, як то кажуть, зобов'язує... А тоді ні. Одно слово, я не дослухався до змісту того, про що вона говорила. Я милувався, мене чарував її ентузіазм і щирість і сміливість, з якими вона виступала, ця тендітна дівчинка. Мені довго ще потім брел у вухах цей низький грудний голос її, стояла перед очима її струнка постать і розмаїне вітром, мов авреол навколо невеличкої голівки, пишне ясне волосся. Як у вас от, — хитнув він головою на співбесідницю. Жінка всміхнулася і машинальним рухом підбрала своє волосся. Він говорив далі.

— Мені глибоко чомусь запав у пам'ять цей момент, і я ще подумав тоді: „це щось нове в нашій житті і, очевидно, від революції“. Досі я такого не спостерігав у нас. Такому дівчаті, щоб так от опанувати і верховодити цілою юрмою дорослих, дозрілих і статечних людей!.. Я похитав головою, дивуючись.

Тепер, бачте, це вже річ звичайна і звична. А тоді та ще в нас, жінка на трибуні не могла не викликати здивування, в усякім разі не могла не звернути на себе уваги.

Трипотіли під весняним вітром червоні, перемішані з національними жовто - блакитними, прапори і над юрмою все ще, ось скільки я стояв тут, слався запальний, низький, грудний голос тієї дівчини - промовиці.

Видовище це, кажу, мене навіть зворушило, хоч я і не міг би ясно сказати, чим саме, можливо тим, що від нього віяло таким чимсь юним, як і сама ця дівчина, таким стихійним і раптовим, як раптова буває влітку злива і разом з тим таким молодим і ясным, що мені враз стало легко й прозоро на серці. Я пробачив тоді дівчині тій і всьому натовпові те порушення тихого життя нашої провінції, в чім я закидав їм у думках напочатку, оминаючи мітинг. Ба й більше, мені раптом таким нудним видався той спокій і тиша мого життя в затишку, який я оберігав досі, що я з острахом подумав про те, що доведеться мені до нього ще вернутися. Пам'ятаю, я інстинктивно, мов захищаючись від наступу цих марудних буденних проти цього святкового настрою, днів, швидче протиснувся ще далі наперед у людську гущу.

Дівчина кінчала свою промову. Вона кидала останні бойові гасла, які повинні були розбуркати, організувати цю юрбу, а я стояв і слухав.

Слова падали мов іскри і розсипалися, розкочувалися геть в юрмі і по всьому майдані.

— Хто це? — штовхнув я якогось хлопця під бік, зазирнувши йому в лице і вказавши очима на промовицю.

Той навіть не обернувся. Він досадливо одмахнувся від мене і мерщій посунувся далі в юрбу ближче до підвищення, яке правило за трибуну.

Я, трішки збентежений тим, що на моє запитання навіть не обернувся, глянув ніяково по людях, які стояли тут поруч, але ніхто не звертав на мене уваги. Я вже не важився вдруге питатися ще в когось про дівчину. Поруч мене, схилившись на держално прапору, стояла жінка. Обома руками, піднісши їх високо вгору, вона тримала цей прапор і очима машинально слідувала за мною. Вона, очевидно, завважила мою безпорадність і розгубленість людини, яка потрапила в чуже її оточення, скинула на мене строгими очима й сказала спокійно і тихо:

— Це Маглі, товаришу.

— Хто?! — перепитала раптом живо золотоволоса слухачка, мимохить одкинувши голову в тінь. На губах у неї заграла легенька усмішка несподіванки і rischi якогось тремтливого сміху перебігли їй на обличчі, сховавшись в очах. Але це був один тільки момент і ні цієї живої цікавості її, ні хвилевої ніяковості, викликаної ім'ям, що назвав оповідач, не зрадила пільма вагону.

— Жінка з прапором сказала „Маглі“, — повторив він ще раз голосніше, думаючи, що сусіда не дочула, як саме він сказав. — Вона не додала до своїх слів нічого більше, так мов би я повинен був знати і з того, що вона назвала прізвище чи ім'я цієї дівчини, хто вона.

— Маглі, Маглі, — напружував я свою пам'ять. Щось знайоме вчувалося мені в цім слові. Але я не міг пригадати, де й коли я чув його і в якій концепції. Всю дорогу потім, ідучи додому, я думав і пригадував, хто така Маглі, ця дівчина з ясною голівкою, тендітною статуєю і таким низьким грудним голосом, що мов аж не пасував до неї.

І аж дома, пізно ввечері, як мав лягати спати, мені раптом сплигло: Маглі згадують, про неї часто говорять в одній знайомій мені родині. Там я й чув про цю дівчину.

Але вам не набридло ще слухати мене? — звернувся він до сусіди, боячись їй надокучити.

— Ні, я слухаю, слухаю, — відповіла та сквапливо.

— А після того, через кілька місяців, коли я вже майже забув про неї, — оповідав він далі, відітхнувши, — Маглі стрілася мені ще раз.

Вона йшла вулицею, побравшись за руки з одним, не сказати б хлопцем, бо був він тоді вже, особливо як рівняти до Маглі, цілком дозрілою людиною. Це був талановитий архітект, який не мав у той час до чого прикласти свої руки і жив у нашій місті в своїх друзів, прибитий до наших берегів випадково. Він звертав на себе увагу своїм розумом і талановитістю, своєю вдачею товариською, може трохи розхристаною. Проте, його всі любили. Від політики він, як і я, стояв осторонь, може й це в нім імпонувало мені. Та політика йому зовсім і не личила. Тому я й здивувався, побачивши його разом з Маглі, та ще в такій ніжній парі. Звідки він знає її? — думав я. Мені, бачте, здавалося, що революція та політика, це щось таке вузьке й обмежене, щось таке замкнене і сухе, що ніяк не могло йти поряд з якимсь іншим життям і інтересами. Тоді ж я подумав ще, що очевидно ентузіазм Маглі це щось може й хороше, але дуже не тривале, хвилеве. Прощумлять хвилі революції і лишиться від завзяття Маглі сама піна. Так я думав про неї тоді, та потім пересвідчився, що я помилився: вона була однією з хвиль цієї революції, чимсь міцно і органічно зв'язаним з нею.

Так ото вдруге я зустрів Маглі. Міцно взявшись за руки, щасливі, вони простували в напрямку, що вів за місто. Вони нікого й нічого не помічали, на людей вони не звертали жодної уваги, мов то були якісь мертві опудала без вух і очей, які не могли бачити й чути їх. Не зважаючи ні на що, вони голосно розмовляли, сміючись піднесено й радісно. Дехто озирався на них, але все те для них нічого не важило.

До мене теж долинули вихоплені вітром слова їхньої розмови.

... „завжди жила... знала багато віків тому“... палко говорила Маглі. І я ті слова її зрозумів тоді, як любовну тираду, сказану нею на адресу архітектора; за це говорило їхнє захоплення і очі, повні осяйної радості. А втім, не знаю, може то знов була якась промова на політичну тему, обернена на цей раз до архітекта. Та я волів краще вважати це за любовне зізнання цього білявого дівчати, так мені хотілося, та на те воно найбільше й скидалося.

Я став і обернувся їм услід. Вони стояли серед скверу. Архітект ніжно обіймав однією рукою плечі Маглі, а другою показував їй туди кудись, поперед, себе в далечінь, захоплено щось оповідаючи.

Вечірні сутінки огортали тихо їхні постаті, що являли на той момент щось композиційно ціле. Вигравала заграва вечірнього неба і косими смугами падало на траву останнє проміння сонця. Падаючи, воно надавало ще більшої колоритності вечорові.

І я бачив, як Маглі довірливо й ніжно притислась до дужої плечистої постаті архітекта, а він оповідав їй захоплено. Я бачив ще, як ніжно обійняв він потім голову Маглі і вони так само радісні й зворушені, пройняті м'якою лагідністю згасаючого вечора, пішли до парку за місто, де вже квітли в запаших житах сині волошки і глухо й затишно перегукувалися перепелиці.

Вони пішли, лишивши в моїм серці сум чи легеньку заздрість на їхнє щастя. І я таки справді позаздрив їм тоді.

Жорстокість боротьби, — подумав я, — Маглі сполучила якомось з цією лірикою особистого життя. А мені здавалося це неймовірним.

Я ще довго дивився їм услід. Що ж, може це й добре, зробив висновок я і, овіяний сумом і легенькою тривогою за щось з того, що бачив, пішов додому.

Якось в скорім часі після цього мені довелося бути в тій родині, де знали цю Маглі, в родині, що являла в ті часи у нас, там у місті, якийсь сказати б політичний клюб, а не затишок родинному щастю. Там, здавалося, бувало все місто і в них можна було зустрітися, з ким хочете. Отож бувала там і Маглі. Там між іншим зазнайомився з нею і архітект. Я теж забігав туди іноді, бо родина ця була дуже симпатична мені, і я знав її давно і бувало з охотою просиджував у них по дві й три години, а часом застрягав там і на цілі вечори. Я завжди був радий бачити їх, а якщо після революції й почав часом обминати їхню хату, то тільки через те, що в них завжди тепер було повно народу, якого я або не знав, або коли й знав, то не полюбляв. Тепер бо це були здебільшого політики нашого міста.

— Ви так дуже не любите політики? — засміялася іскристо й весело сусіда.

— Та це ж коли було, — засміявся оповідач. — Мені було трудно в цім товаристві, серед цих людей я почував себе чужим. Але я знов ухилився від теми свого оповідання. Так ото, значить, я забігав іноді до цього клюбу, тобто, до своїх знайомих. Там у розмовах я почув дещо й про Маглі. Тут знали Маглі й її особисте життя. Я почув потвердження моїх здогадів щодо характеру відносин між архітектором і нею. Пам'ятаю, ще всі там чомусь раділи на це товаришування.

Між іншим — говорив далі оповідач, — Маглі в життю я вже не стрівав більше, хоч, здавалося, було багато даних і нагод зустрітися з нею в цих наших знайомих. Я спостерігав, проте, її життя, і всі етапи його проходили перед моїми очима в оповіданнях її товаришів, які разом з тим були й моїми приятелями. Цікаво, що мені часом дуже кортіло самому безпосередньо ближче взнати цю дівчину і я мав таку змогу через тих таки наших спільних знайомих. Але її не було в ті дні, коли заходив я, а шукати активно зустрічі я не хотів. Мене стримувало щось, не знаю, може я боявся, що від ближчого знайомства з нею може розвіяти вся моя фантастична будівля, яку я вивів на припущеннях, здогадах і уявленнях, яка може була витвором тільки моєї фантазії і нахилу все огортати романтичним серпанком. Але все одно мені було шкода руйнувати цей чарівний образ жінки, досі ще так близько в житті не стріваної. Ви знаєте, мені здається, що я навіть трішки був

закоханий в цім витворі своєї уяви. Тому я майже свідомо уникав зустрічі з живою Маглі, часто вертаючись, проте, до неї думками.

Проминуло так доволі багато часу, багато води уплигло, багато змін зазнало і наше місто...

— Маглі зраджує нас, — почув я якогось у тих таки своїх приятелів. — Вона одходить від нас, почала цуратися, оминати. Маглі пропадає десь по засіданнях, навіть не криючись з тим, вона працює з людьми, які незабаром виступлять проти нас. Маглі хоче довести нам, що позиції наші і шляхи хибні, помилкові, що ми їх мусимо переглянути і навіть засудити...

Приймалося це з очевидним болем і жалем за Маглі, яка від них одходила і яку вони тепер, очевидно, теряли. А інших обурювали її вчинки і робота, і в декого на вустах грала іронічна і зневажлива усмішка з приводу того, що Маглі, майже дитина ще, особливо поряд з ними, цими поважними і статечними людьми, так сміливо закидає їм у їхніх позиціях, закидає в консерватизмові й обмеженості, мало не в контрреволюції. — Такої думки була Маглі щодо цього гурту, що знав її і що його знав я, і так говорила вона, виступаючи десь на мітинзі. Прилюдно при всіх Маглі назвала шлях їхній хибним. Те, що вона виступала перед людьми, було для них найприкрішою несподіванкою, це вразило їх, здається, найбільчійш. Вони гаряче сперечалися з нею в себе дома, в цім клубі — на помешканні моїх знайомих, але тоді їм ніби й не було так прикро. А прилюдний закид був для них нестерпний. Пам'ятаю, що того вечора, коли обговорювався цей виступ Маглі, я завважив нотки роздратування, яке викликала її поведінка навіть у словах доволі байдужого до політичних справ архітекта.

„Ну, — подумав я сам собі, — ця дівчина мабуть і справді накоїла чималих прикростей моїм політикам, коли навіть архітект, про обережне й тепле ставлення якого до Маглі всі говорили, та він і сам з цим не крився, гудить дівчину.

„Держись, Маглі“, — порадив я їй, мов своїй близькій приятельці у думці. Бо ці просвітянські іхтіозаври можуть прогинути тебе, тендітну й молоду...”

Але Маглі, виявилось, була сильніша за цих поважних і певних своєї сили людей. Вилетівши нещодавно з їхнього гнізда, вона швидко й одверто пішла проти всього їхнього кодла. Мені це подобалося. Вона спершу гаряче дебатувала з ними тут таки у них вдома, а тоді почала виступати проти них на мітингах. Перший ото її виступ і обговорювано та засуджувано саме при мені. А потім я не раз чув, що Маглі виступала там і там і говорила те й те на нашу, тобто, їхню, моїх приятелів, адресу. Вона гостро судила їхнє просвітянство і взагалі руйнувала всю ту пусту, як вона доводила, не потрібну нікому шкалярущу, з якої недавнечко вийшла і вона сама, але за яку ще міцно трималися її приятелі. Очевидно, забігала до них тепер Маглі вже рідко, хоч, я знав, зв'язків особистого приятелювання вона все ж не рвала. Але з архітектором, про що знов же таки всі знали, вона й тепер ще товаришувала. Не знаю, чи вже поділяв він думки Маглі, чи може вони просто оминали нецікаву для нього, в якій він мало що й тямив, політику, але вона, очевидно, до часу не захмарювала їхніх теплих відносин.

Обставини мого життя незабаром склалися так, що я довгий час не заходив до цих своїх знайомих, а, зайшовши, довідався, що Маглі десь зникла з їхнього обр'ю, що в місті її нема, що вона виїхала, майже порвавши тепер уже і свої особисті стосунки з тутешніми людьми і навіть з архітектором, якого, мене запевняли в тім, Маглі любила. Говорили, що сутичка і розрив між ними стався саме через те, що архітект часом не поділяв чи не розумів її змагань і гостро засуджував їх. Так це чи ні, не знаю, але Маглі зникла, про неї лиш згадували іноді і завжди я ловил у тих згадках нотки

жалю і образи, мов би дівчина не виправдала того, в чім ці люди на неї поклалися...

Потім прийшла чутка, що Маглі підчас відступу червоних виїхала теж з якоюсь частиною, в якій вона вела пропагаторську роботу. Так не стало в полі нашого зору цієї дівчини. Події пішли собі своїм шляхом і життя закрутило кожного з нас.

Незабаром і я виїхав з того міста. Враження, яке справила на мене Маглі, стерлося під натиском нових подій і образів інших Маглі, може сильніших за неї, та що стриваються тепер у житті, як нова генерація жінок. Щоправда, тієї свіжості, тієї буйної гарячої юности, яка вразила мене в Маглі, вже не стривав я, може, просто тому, що найбільшу силу має саме перше враження. Я згадував іноді Маглі, вертався до неї думкою, але не чув про неї нічого і нікого не здибав з тих своїх приятелів, які могли про неї щось знати. В моїй уяві чомусь образ Маглі завжди спливав саме таким, якою я бачив її на мітинзі, а ще частіш я уявляв її поруч з архітектором, як зворушені, взявшись за руки, йшли вони сквером, осяяні рожевим одсвітом заграви. Це певно через те, що тільки такою мені й довелося її стрінути, тільки таке було моє враження безпосередньо від неї, а решту я знав від інших. Проминуло ще кілька часу і Маглі зовсім випала з того кола питань і явищ, які забирали мою увагу. Я якогось забувся про неї. Згадав я її аж тоді, коли знов повернувся додому, чи не за два роки моєї відсутності і застав мою сестру одружену з отим самим архітектором.

— З вашою сестрою? — стрепецулася сусіда і в очах їй промайнула збентеженість і здивування, а лиця залляла краска. Сутінки вагону приховали й це її мимовільне реагування на слова співбесідника.

Вона перебила свого розмовникові і він змовк, на хвилинку загубивши нитку свого оповідання.

— Так, я маю сестру Анну, з нею й одружився архітект, доки я мандрував поза домівкою. Я дуже люблю свою сестру, але архітекта я міг уявити тільки поруч Маглі. Моя сестра проти Маглі, цього я не міг не розуміти, була надто звичайна жінка, щоб хоч в якійсь мірі затьмарити й заступити привабливий образ тієї. Я не розумів архітекта. А що він, тепер чоловік Анни, свого часу дуже любив Маглі і ще й досі не забув її, втім я, від самого порівняння цих двох, моєї сестри й Маглі, жінок, не міг сумніватися. Тому я й дивувався архітекторові. Навіщо він дав тоді Маглі виїхати? Чи чому сам не поїхав з нею? Як міг він забути за неї, та чи й забув? І мені знов пригадався той вечір, коли я позаздрив на їхнє щастя і мене знов огорнув сум, тепер уже сум за сестру. Я раптом зрозумів, що ніколи не заповнити їй тієї прогалини, яку мусить відчувати архітект за жінкою подоби Маглі. Я відчув, що товаришування його з сестрою не дуже тепле на самім уже початку, хоч було воно лагідне й спокійне. Воно не мало в собі жадної запоруки безпеки. Щастя моєї сестри було не тривке. Воно являло пустощі. Тоді ж у мене прокинулося щось навіть вороже до Маглі, якась неусвідомлена тінь упала на цю дівчину. Мене, бачте, боліло за Анну. Але Маглі в цім, звичайно, не винна була, їй не можна було закинути, що була вона така, а не інша, а крім того її ж і не було тут. Вона літала десь там, серед того широкого й бурхливого життя, яке було її рідною стихією, яке кликало її до себе і вона робила там свою справу, може ні разу й не згадавши того, за що боліло мене. Тому може навіть смішно було закидати їй в чімсь. Але я згадував привабливість Маглі, її чарівний образ, овіяний в моїй уяві романтикою, і ще раз побоявся тоді за сестру. Тепер, в її присутності, я сам собі часто думав про Маглі. Але я ні разу не зважився запитати про неї в архітекта, я відчував, що він і про неї думає і знав, що моє запитання було б недоречне. Воно могло збентежити архітекта і збудити, викли-

кати на поверхню ті думки і почуття, які йшли у нього може там десь глибше, може не зовсім навіть усвідомлені. Я не питався про Маглі, бо не було до того й приводу, але її згадували при мені ще й тепер іноді наші спільні знайомі, згадували при мені й архітекторів і тоді я мимохіть стежив за ним, за чоловіком моєї сестри. Увага моя була така пильна й напружена, що я відчував найменше реагування його на ці розмови. Я помітив, що завжди, коли згадувано ім'я цієї дівчини, на обличчі архітекта, може тільки мені помітні й зрозумілі, перебігали журні тіні, а в очах спливав сум. І я читав у цих очах очевидну небезпеку, яка загрожувала сестрі, і це мене нервувало, а часом то й гнітило. Мені стало ясно тоді, що архітект не забув Маглі і що свідомо, чи не усвідомлюючи того, він шукає її, сумує за нею, радий кожній вістці про неї.

— Ви знаєте, Маглі комуністка, — з прикрістю в голосі сказала якось, звертаючись до архітекта, одна наша приятелька, що колись дуже любила Маглі. Вона сказала це, і тонкі губи її стислися, між бровами залягла борозенка невдоволення, а очима вона шукала в архітекта співчуття.

— Де вона? — вихопилося йому з вуст замість відповіді питання. І не чекаючи, що скаже господарка, він мерщій вийшов до другої кімнати. Я завважив в очах його раптову вогкість. Що то радість зворушення чи жаль? — питався я сам себе і не міг відповісти на це щось певне. А серце мені краляли й гризли ці думки. Архітект, очевидно, вийшов з хати для того, щоб заховати від нас цю несподівану вогкість у своїх очах. Господарка здивовано прослідкувала за ним поглядом і раптом вся зашарілася, інтуїтивно відчувши причину його зворушення, та побачивши, що й я зрозумів цю мовчазну сцену, я — брат Анни. Від цього приятелька зникла ще дужче, мов би вона в чім завинила передо мною. Я гірко всміхнувся. Хіба ж міняє для моєї сестри щось те, що від неї криються за дійсним станом речей. Говорити ж властиво теж було ні про віщо, бо спостереження наші не виходили за рямці здогадів і припущень, відчутих інтуїтивно, про щось реальне тут не могло бути й мови. По якійсь хвилі в хату вступив архітект і не криючись з тим, що саме розмова про Маглі збентежила його, сказав, звертаючись до господарки, колись відданої товаришки Маглі.

— А знаєте, помилялися тоді ви і я з вами, а Маглі правильно йшла...

Приятелька зирнула боязко і питаюче на архітекта і нічого не сказала. Вона не перечила, тільки в очах її стояло здивування і розгубленість. Вона, здавалося, чекала на те, що говоритиме їй архітект далі. А крім того в глибині свого серця вона не мала зла на Маглі і була, — в цім вона призналася пізніш, — хоч не цілком, то якоюсь мірою на стороні Маглі. Маглі жила, вона мала перспективу і кроки її були співзвучні цій новій, що ламала старі традиції і лад життя, добі. Вона мала поперед себе ту ясну дальину, заради якої віддавала все, що мала, і сама горіла іскристо й палко.

Тому очевидно приятелька на слова архітекторів лиш сумно схилила голову, нічого не сказавши.

Хутко після цієї нашої розмови, до нашого міста несподівано для всіх завітала Маглі. Мені розповіли про це, але, боячись почути в тім щось неприємне для себе, я не хотів докладно про неї розпитувати. Я тільки знав що Маглі була в нас дуже недовго, що вона одвідала своїх колишніх друзів і що на цей раз наше товариство, що вже почало поволеньки ревізувати свої старі позиції, поставилося до неї прихильніш. Маглі бачилася так само з архітектором. Момент, за який я найдужче боявся. Якого характеру набрала ця їхня зустріч я, проте, не міг знати, я тільки здогадувався, якою вона мала бути. Пригадую, що після того архітект якось ще раз висловив думку, що Маглі добре зробила, вступивши до партії, кажучи, що це цілком

природньо впливало з усього її ества. В його тоні тоді я вловив нотки вже не прихованої, а може й теплої приязні до дівчини.

— Маглі й не впізнати, так сильно вона виросла,— закінчив тоді архітект свої зауваження щодо Маглі і змовк задуманий.

При цій розмові була присутня й сестра моя, бо розмова провадилася в нашій хаті. Вона тихо сиділа собі в куточку, не втручаючись у нашу розмову і гаптувала якийсь покрівець чи пошивку на подушку для канапи. Вона сиділа й мовчки стежила своїми ясними очима за нами, руками перебираючи сріблі, перевиті золотими пасмами нитки, і пальці їй тремтіли. Чи знала вона про давню приязнь свого чоловіка до дівчини, що її ім'я згадувалося тепер в її хаті, чи може інстинктом жінки відчувала в архітектowych словах щось, що викликало оте тремтіння її рук, не знаю. Але пальці її нервово перебирали срібні нитки, плутаючись в них, а очі непопушно стежили за кожним словом чоловіка. Можливо, що то була тільки моя уява, можливо, їй і на думку не спадало, що мова йшла про жінку, яка і в її житті матиме, чи вже й стала не на абияке місце...

— Чого так? — ворухнула бровами сусіда невтомного оповідача і в усмішці її і в очах майнуло лукавство і трішки якогось болю. Та цього не завважив він.

— Та, бачте, оповідати про все це докладно було б довго та не знаю, чи й цікаво, але скажу вам коротенько і про те, що було далі. Річ у тім, що чоловік моєї сестри і Маглі незабаром зустрілися знов, як добрі старі приятелі. А потім вони бачилися вже часто, бо архітект мав у тім місті, де жила Маглі, роботу. Те, чого не сталося в роки юности Маглі, що оминула вона тоді, як щось другорядне, чим понехтувала вона тоді, хоч і любила архітекта, сталося потім в періоді цих пізніших зустрічів. Чуття перебороло час і все інше, що стояло їм у цьому на шляху. Вони любили одно одного так, мов ніщо не стояло між ними, мов не було кількох років їхньої розлуки, мов не існувало Анни...

Я з страхом стежив за взаємовідносинами своєї сестри з чоловіком, бо я вже знав, що важила в його житті Маглі. Я з опаскою стежив за сестрою, дуже тендітною і вразливою жінкою. Але я ніколи не помічав, щоб вона сумувала чи її непокоїло що. Очевидно, вона просто не знала про Маглі, а порушувати її спокій я не хотів. Болі неминучі, думав. Але драми не сталося й пізніше.

Сестра не помічала, я ж бачив, як танула теплота в поводженні з нею чоловіка; він був уважний до неї, робив для неї все, але в усім тім бракувало якоїсь сердечности, якоїсь чутливости. Сестру рятувало, очевидно, те, що тоді вже вона мала дитину, кволого хлопчиська, який забирав усю її увагу й сили. Йому вона віддавала весь свій час, з ним були всі її думки. А крім того, чоловіка вона бачила тепер не часто, бо вони через оту його роботу жили нарізно. Він приїздив іноді додому, а через день два знов поспішав на роботу. Його тягла до себе робота. Анна це знала і покірно мирилася з своєю долею. Вона ніколи не насмілювалася закинути в цім чоловікові і ніколи не важилася попросити його залишитися надовше, бо знала, що заради роботи він може зрадити все. А крім того, вона кожному його слову безоглядно вірила і їй очевидно й на думку не спадало щось інше, якісь інші причини його похапливих від'їздів. А тимчасом, там, крім роботи, якій він справді віддавався цілою душею, була ще й Маглі. Анна годилася на все покірно й тихо, весь зміст свого життя вкладала в сина та в своє затишне кубельце в провінції. Далі цього її бажання, очевидно, не йшли. Сестра моя взагалі людина не вибаглива, до того ж це жінка дуже пасивної вдачі, вона задовольняється з малого. Але мати, почувши про Маглі, завжди боліла за Анну. Я сам деякий час обурювався з учинку

Маглі. Я не міг без болю дивитися на Анну, цю смирну овечку, в якій було стільки довірливості до свого чоловіка.

— Дивно,— промовила не без прикрости в тоні сусіда — образа на Маглі? Але в чім же її вина, чим вина її більша за провину вашого архітекта? — перебила вона оповідача і гостро глянула на нього. Чоло їй захмарилося, а біля вуст поклалися риси упертості і зсунулися брови.— Адже обов'язки до вашої сестри мав він, а не ця дівчина, і свої претензії ви повинні б були адресувати йому,— закінчила сусіда питанням і в голосі її пробреніли якісь сухі нотки.

— Та й він,— відповів непевно оповідач, здивований з її тону. Але я властиво не шукав винних, моя прикрість і гіркість якось сами несвідомо зверталися проти того, хто був тут за безпосередню причину...

Його знов перепинила сусіда, що говорила до нього тепер уже тим сухим, яким сказала йому останнє своє зауваження, голосом, трохи може навіть надто гострим, як на ту теплу розмову, що затяглася в них за північ.

— Пробачте мені, що не сказала вам раніш, але ви оце розповідаєте, а мені здається, що і я знаю цю дівчину.

Сусіда з несподіванки аж звівся.

— Ви знаєте Маглі?!— скрикнув він збентежений.— Ви добре її знаєте? — і в голосі його було стільки жалю за тією одвертістю, з якою він оце розговорився так щиро, що жінка похопилася заспокоїти його.

— Ви певно дуже жалкуєте тепер, що розповіли мені все це,— сказала вона вже м'яко, і я розумію, що вам трішки прикро з несподіванки, що я теж знаю ту дівчину, ви б може не розповідали про неї так, чи може й зовсім би не сказали про неї нічого, коли б знали, з ким говорите, але мушу вас заспокоїти — і жінка лагідно і співчутливо всміхнулася — мушу вас заспокоїти: я знаю Маглі так мало, багато менше ніж ви, я знаю її тільки на ім'я, я випадково здибалася з людьми, які розповіли мені дещо про неї. А втім,— додала вона вже зовсім весело,— може це зовсім і не та Маглі, яку знаєте ви, та й напевне якась інша. Я й сама не знаю, чому мені здалося, що це та сама дівчина...

Заспокоєний сусіда опанував себе. Він аж відітхнув з полегчення.

— Признаюся,— сказав він по хвилі,— мені б і справді було дуже прикро думати, що я оповідаю вам про людину, яку ви знаєте, бо в розмові з нею ви може б розповіли коли при нагоді про цю нашу зустріч. Я б не хотів цього. Бачте, я ж таки трохи й тепер ворогую з нею, хоч про це вона й не знає,— осміхнувся тепло.— В мене й тепер до неї подвійне якесь чуття. Завжди, коли я бачив у очах архітекта ніжність, коли він говорив про Маглі, про її роботу чи життя, чи коли просто згадувалося її ім'я, я сердився на неї, я почував, що проти неї я щось маю, але це зворушення в очах архітекта тут же стирало мою неприязнь до цієї жінки, і я вибачав архітекторові його байдужість до моєї сестри, бо бачив його щире захоплення Маглі. Я знав, вона була варта того. Коло інтересів моєї Анни порівняльно було таке вузьке й безбарвне, і годі було рівняти цих двох жінок.

Ви знаєте, Маглі, між іншим, мала доньку, і батьком її, як і сина Анни, був архітект. Я ще й тепер не можу збагнути всієї цієї ситуації до краю. І коли хтось називає його чоловіком Анни, в мене незмінно випливає перед очима Маглі, така, якою бачив її на мітинзі: з розмаяним ясним волоссям навколо чола, з запаленими завзяттям очима, з трішки суворим від напруження лицем, і я не маю стільки сміливості, щоб сказати, що Анні він належить більше, як Маглі.

А одного разу мені вказали на доньку Маглі. Мені впали в очі тонкі риси її личка, очевидно в матір було це дівча, ясне волоссячко і очі... теплі великі сірі очі архітекта. Задьорливо виступаючи поперед гурту дітей,

воно шпаціювало тротуаром з прапирцем у руках з цілою юрмою дітей позад себе.

Мені стало сумно від цих архітектів очей у малої і разом з тим заворушилася якась незрозуміла ніжність до сіроокого дівчатка з ясною голівкою. І отак завжди в мене подвійне ставлення до всієї цієї історії. Маглі, між іншим, якось зустрілася з Анною. Мені розповідала вже пізніш про це сама сестра і, дивно, — в тоні її я не вловив ні однієї нотки ворожости до Маглі, в них вчувалося тільки якесь здивування перед цією жінкою. В Анни лишилося якесь мимовільне замилювання Маглі, та ще... покора своїй долі, якої, вона вірила, кожній людині не обійти в своїм життю. Мені ж, не зважаючи ні нащо, імпонувало життя Маглі, і якщо й було в цім трохи болю, то тільки за життя моєї сестри. А крім того мене іноді брала досада на Анну. Чого вона така покірна? Нащо так сліпо йде за чоловіком? Нащо на все заплющує очі? А разом з тим я сам прекрасно розумів, що і покора ця і сліпота Анни якраз і являють запоруку її відносної рівноваги й спокою. Вона якось сказала мені, що ідеал її — це жити, якомога звичайніше, якомога простіше. І Анну справді задовольняли її аж надто сірі дні. Я ж особисто не такого щастя зичив сестрі, але сама вона мов би й не хотіла нічого іншого. Отже якось там на свій лад вона була щаслива. Щождо Маглі, то я не певен і її щастя, але, що життя її повне й цікавіше за життя Анни, це так.

— Та - ак, — мов відповідаючи на все його оповідання, протягла сусіда і хруснула пальцями.

Потяг став.

— Наговорив я вам, — сказав він, звертаючись до сусіди і допомагаючи їй надягти пальто, бо тут вона мала вставати. Але потяг стояв тут досить, і вона не дуже квапилася виходити.

— Я дуже рада, — відповіла вона, що ми зустрілися з вами, вже незабаром світанок, а я не зчулася, як і ніч минула. Розговоритися в дорозі щастить не завжди, частіш доводиться дрімати в куточку так, як всі дрімають, — сказала вона і повела очима по пасажирах.

— Добре ж їм, що вони можуть спати, — завважив він. — Мені іноді аж заздро. Я ніколи не можу спати в дорозі, їдучи, я завжди нужу світом.

Сусіда стояла вже готова, щоб виходити. Він узяв у неї з рук пакунок і, накинувши пальто, пішов її провести. Жінка обернулася до нього.

— Ви б краще не розганяли сну і задрімали трохи — порадила вона йому, осміхнувшись.

— Ні, я піду — заперечив він і попростував за нею. Вона легко, просто в сніг скочила з приступців вагону, взяла в нього з рук свій пакунок і книжку. Він знехочу передав їй речі і з жалем подумав, що йому треба вертатися до вагону, який без неї наче аж спорожнів і виглядав ще непривітніше. За цю ніч вона стала мов близька йому і раптом стало сумно від думки, що може вже ніколи в життю він не стрінеється з нею. Хотілося сказати їй щось тепле на прощання, але потрібні слова не йшли з вуст.

Сніг рясно притрушував перон, сипався йому на голову, за комір, а він мовчки стояв і стежив за нею.

Потяг почав тихо рушати. Жінка привітно в - останнє помахала йому рукою. Він раптом стрепенувся.

— Стійте, стійте на одну хвилинку, — скрикнув він, — скажіть же хоч ваше ім'я?

Вітер мав його кучерями, а він, вихилившись з вагону, чекав на відповідь. Але жінка була вже за кілька кроків від нього. На його оклик вона обернулася, ступила крок уперед, ще раз привітально помахала йому вільною рукою і, сміючись, щось сказала йому на відповідь. За гуркотом

коліс він не розібрав, що саме вона сказала. Він спустився ще нижче на приступці і, сперечаючись з вітром, гукнув до неї:

— Ім'я... скажіть ім'я...

Жінка весело й приязно сміялася і щось говорила до нього, але слова її заносив вітер і вони губилися, не долітаючи до нього.

Сніг тихо падав на землю, густий і мокрий, обсіпаючи темну й струнку постать жінки в чорнім капелюшку, з під якого неслухняно вибивалося пасмами золотаве волосся.

— Не чую, голосні...

Налетів вітер і вдарив в обличчя пригорщами снігу.

Жінка, мов наздоганяючи потяг, знов зробила кілька кроків уперед, сміючись, захищаючи долонею обличчя од вітру, вона кинула ще раз і в в - останнє:

— Маглі... Ви чуєте, Маглі...

В гуркоті коліс загубилися слова. Мигнули колесами останні вагони...

Сніг запорошував перон, вкривав капелюх, плечі Маглі, а вона стояла, пірнувши в легеньку задуму. Брат Анни. Дивний збіг обставин.

Ця історія, розказана їй мов про сторонню їй людину, одна з тисячі тисяч тих історій, на які таке багате життя, вразила її саму.

Вирувало життя вокзалу гомінкої столиці й кликало. Нараз Маглі тріпнула головою, одганяючи задумливість, розтопила в очах хвилову тужність, нав'яну цією зустріччю, і бадьоро попростувала до міста.

Відбута конференція... Подорож... Зустріч... Вони полонили її думки. І раптом поверх всього спливла тепла й вибаглива сірина дитячих очей. Маглі прискорила крок. Сніг зодягав місто в казковий, примхливий, білий убір...

ВІТАЛЬ СНІЖНИЙ

ГІРСЬКА ФОТОГЕНІЯ

(з дсрожніх нотаток)

Я стежкою пустельною у гори
ішов десятий день. Ні квітів, ні трави.
Перед закоханням у обрій зором
повстав гірський величний краєвид.
Громадища росли. Міцні споруди,
мов поривалися у грізний бій.
На фоні попелясто - голубім
вставали і зникали кам'яні погруддя.
Все вище дерся я на кручі, —
на мури крутовин таких стрімких,
важких, міцних, нескладистих, колючих,
немов поем Вергарнових рядки.
Глухі каньйони йшли у гори.
Врізалися штихи у прірву кам'яну.
В проваллі висла тінь. Лише прозорий
вгорі бив промінь в згорблену стіну.
Коли ж надходив кришталевий вечір
і у безодні танула юга,
Сами масиви йшли і на мої звисали плечі —
Здавалося, от - от повалиться вага.
Верхів'я гір, у сяйво місячне окуті,
так наближались з усіх боків,
що їх чола хотілося торкнутись
напруженою пучкою руки.
Колись тут гомонів огонь і висла мла
І перелякані трусились гори,
і стигла кров — потоки лав, —
Тепер це був порожній, мертвий город.
Тепер лиш кістяки потвір страхітних
Стояли, наче виточені з криці,
та черепів розчавлених копиці
громаджились на ребра непохитні.
Яка урочистість похмура і сувора
Закам'яніла тут! Лягла на вік тут одпочить
кряжками муру, веж, домів, соборів.
Яка величність тиші уночі!..
Який різьбар, який це будівничий
Ці бронзові, нескладисті й руді
Громаддя будівель понакопичив,
Ці мавзолеї монолітні спорудив...
Шкода мені було назавжди втратить,
у далеч ідучи, оці спорудження узгір,
Та я відчув, що прийде оператор, —
він прийде змалювать обличчя гір!..